

Суспільно-географічні дослідження

Ключевые слова: устойчивое развитие, сбалансированное развитие, социально-экономическое развитие, человеческая деятельность, окружающая среда, экологизация

Bulycheva T., Buckaliyk K., Grinyuk T., Kharenko I.
National Pedagogical University Dragomanov

ECOLOGICAL AND ECONOMIC ASPECTS OF A SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TRANSCARPATHIA REGION

We consider ecological and economic aspects of sustainable development of the Transcarpathian region

Keywords: sustainable development, balanced development, economic and social development, human activity, environment, greening

УДК 502.131(477.87)

Буткалюк К.О.
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ І ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Виявлено залежність формування ринку праці в регіоні від особливостей розселення населення та ступеня урбанізованості території.

Ключові слова: *регіон, ринок праці, регіональний ринок праці, зайнятість населення, розселення населення*

Постановка проблеми. При дослідженні проблем зайнятості населення та формування ринку праці мають бути враховані особливості господарського розвитку регіонів, їх участь у територіальному поділі праці, тенденції змін, що відбуваються в суспільстві. Формування ринку праці значно залежить і від особливостей розселення населення, ступеня урбанізованості території, розвитку населених пунктів, їх потенціалу, можливостей створення робочих місць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розселення населення, розвитку населених пунктів, їх потенціалу в науковій літературі суспільно-географічного характеру приділено багато уваги. Серед науковців, які зробили вагомий внесок у вивчення цієї проблеми, слід виділити праці

Суспільно-географічні дослідження

Ю.І. Пітюренка, А.І. Доценка, В.О.Джамана, Т.В. Буличевої, О. Афоніної тощо. Питання формування ринку праці з суспільно-географічних позицій досліджували М.І. Фащевський, О.У. Хомра, О.М. Левада, Н.І. Запухляк, В.С. Сайчук, автор даного дослідження тощо. Проте ще недостатньо висвітлено вплив системи розселення на формування регіональних ринків.

Мета дослідження. Розкрити вплив системи розселення населення, ступеня урбанізованості території на формування ринку праці в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Система розселення населення області сформувалася під дією природних, соціально-економічних та історичних чинників, які вплинули на особливості розміщення, розміри, функції поселень, роль кожного населеного пункту в системі розселення. Основна мережа існуючих нині поселень виникла в середні віки, хоча перші поселення на території області з'явилися ще в часи палеоліту. Поселення відрізняються за своїм генезисом, що вплинуло на їх сучасні функції. Так, найстаріші міста, значна частина яких у минулому мала статус містечок, виникли на території сучасної Вінницької області як військово-оборонні пункти (в XII ст. – Погребище, XIV-XV – Бершадь, Шаргород, Копайгород, Брацлав, Бар, Турбів). Вперше згадується як фортеця у 1363 році і Вінниця. Як центри торгівлі та дрібного ремесла з XVI-XVIII ст. відомі Тульчин, Гайсин, Могилів-Подільський. Окрему групу утворюють невеликі міські поселення, які у минулому були селами і інтенсивно почали розвиватися після спорудження залізниці, головню з другої половини XIX ст. (Козятин, Калинівка, Жмеринка, Вапнярка) [1].

За даними Всеукраїнського перепису населення 5 грудня 2001 року в області нараховувалось 47 міських поселень, у тому числі 18 міст та 29 селищ міського типу і 1458 сільських населених пунктів (табл. 1, рис. 1), в яких проживало 954,8 тис. осіб (53,9% від загальної кількості населення) [2]. Впродовж 1959-2001 рр. сталися зміни у співвідношенні сільських та міських форм розселення. Кількість міських поселень зросла з 1959 до 2001 року з 32 до 47. Кількість сільських поселень зменшилась за рахунок ліквідації хуторів, приєднання приміських сіл до міст, а також обезлюдненням значної їх частини [3, с.135-136]. Проте й нині область має досить високу щільність сільських населених пунктів (рис. 1), незважаючи на постійні втрати сільського населення. На один міський населений пункт припадає 31 сільське поселення, що є вищим показником від середнього в Україні (22). Кількість сільських поселень коливається від 21 (Чечельницький район) до 92 (Барський район)

Суспільно-географічні дослідження

(табл.1). Людність сільських поселень постійно зменшується (1970 рік - 1047 осіб, 2001- 655) [4, с. 18 - 23].

Таблиця 1

Кількість адміністративно-територіальних одиниць по містах та районах
 Вінницької області* (на 1 січня 2013р.)

Райони	Міста	У тому числі міста обласного значення	Селища міського типу	Сільські ради	Сільські населені пункти
Вінницька область	18	6	29	661	1461
м.Вінниця	1	1	–	–	–
м.Жмеринка	1	1	–	–	–
Козятин (міськрада)	1	1	1	–	–
Ладизин (міськрада)	1	1	–	–	3
Могилів-Подільський (міськрада)	1	1	–	–	2
м.Хмільник	1	1	–	–	–
райони					
Барський	1	–	1	27	92
Бершадський	1	–	–	28	44
Вінницький	–	–	3	30	51
Гайсинський	1	–	–	26	62
Жмеринський	–	–	1	27	68
Іллінецький	1	–	1	22	52
Калинівський	1	–	–	28	57
Козятинський	–	–	2	32	71
Крижопільський	–	–	1	19	44
Липовецький	1	–	1	25	57
Літинський	–	–	1	21	61
Могилів-Подільський	–	–	1	27	53
Мурованокуриловецький	–	–	1	24	59
Немирівський	1	–	2	40	92
Оратівський	–	–	1	27	53
Піщанський	–	–	2	13	27
Погребищенський	1	–	–	26	59
Теплицький	–	–	1	25	47
Тиврівський	1	–	2	25	53
Томашпільський	–	–	2	22	32
Гростянецький	–	–	1	17	36
Гульчинський	1	–	2	23	48
Хмільницький	–	–	–	30	80
Чернівецький	–	–	1	13	38
Чечельницький	–	–	1	15	21
Шаргородський	1	–	–	31	61
Ямпільський	1	–	–	18	38

* Джерело [5]

Суспільно-географічні дослідження

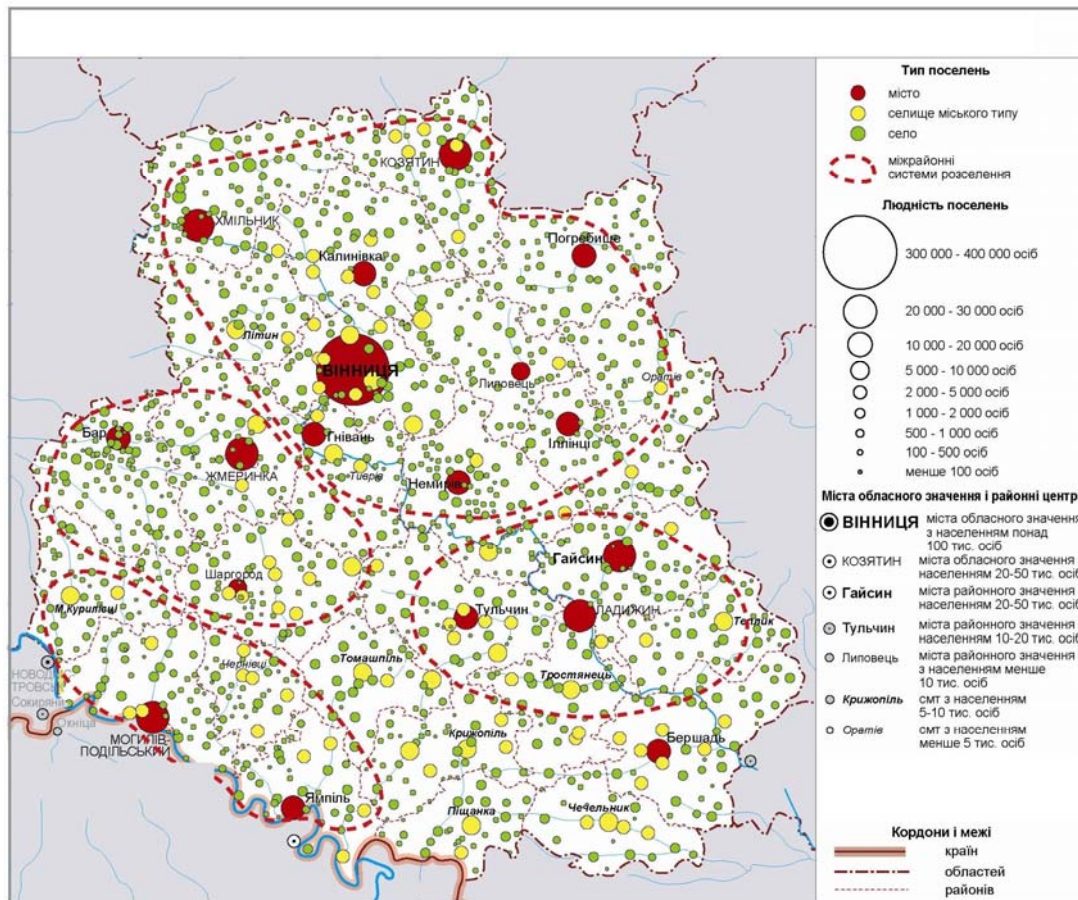

Рис. 1. Мережа поселень Вінницької області

Серед міських поселень різко переважають малі монофункціональні міста. Повільний розвиток виробництва, недостатній розвиток соціальної інфраструктури стримують створення робочих місць, є причиною відпливу жителів малих міст до Вінниці та за межі області. Водночас така ситуація сприяє припливу сільських мешканців до міст області. Жодне мале місто через незначний природний приріст населення не перейшло в категорію середніх.

Містоутворюючі функції міст розвиваються недостатньо. Для переважної більшості поселень міського типу основним містоформуючим чинником є розвиток харчової промисловості. Тому впродовж багатьох років структура міських поселень за людністю, функціями майже не змінилася. З 18 міст області до великих відноситься лише обласний центр. Обласне значення мають міста – Вінниця, Жмеринка, Козятин, Ладизин, Могилів-Подільський, Хмільник, 12 міст – районного підпорядкування. Серед селищ міського типу переважають населені пункти з чисельністю населення від 5 до 10 тис. осіб [2, с.18-19].

Суспільно-географічні дослідження

Враховуючи особливості спеціалізації та господарського розвитку міст, їх функціональну визначеність, в області представлені багатofункціональні міста (м. Вінниця), багатогалузеві міста – центри міжрайонного значення (м. Жмеринка), моноспеціалізовані промислові центри (Ладижин, Гайсин), транспортні центри (Козятин), курортно-оздоровчі міста (Хмільник), агропромислові центри (Бершадь, Могилів-Подільський, Немирів, Калинівка, Шаргород, Погребище, Гнівань, Ямпіль, Тульчин, Іллінці, Бар).

Міському розселенню області притаманні такі риси: переважання малих міст та селищ міського типу, відсутність середніх міст, значне домінування обласного центру за демографічним потенціалом (у Вінниці зосереджено 44,1% всього міського населення області). Посилення концентрації міського населення в обласному центрі, зниження темпів приросту населення малих міст негативно впливає на зайнятість населення.

Розміщення сільських населених пунктів значно пов'язано з особливостями господарської діяльності людей. В області переважали великі і середні села, що було зумовлено наявністю великих масивів орних земель. Дисперсні форми розселення для області нетипові. За останні роки під впливом змін у господарській діяльності, погіршення демографічної ситуації істотно скорочується чисельність населення у переважній більшості сіл. Так, кількість сіл, що налічують до 50 осіб, є 115 (7,9% від загальної кількості сіл), в яких проживає 0,3% від загальної чисельності населення. Сіл з людністю до 500 осіб налічується майже половина від загальної чисельності (708), в яких проживає 17, 9% всього населення. У селах з чисельністю жителів понад 1000 осіб проживає більше половини сільського населення [2. с. 22-23].

Таким чином, посилюється процес подрібнення сіл. Зросла кількість сіл з чисельністю до 100, 200, від 200 до 500 осіб. Натомість зменшилась кількість великих сіл за рахунок переходу населених пунктів із великою людністю у групи нижчого рангу (табл. 2). Для північної частини області характерні дрібні поселення (Барський, Жмеринський, Іллінецький, Липовецький, Літинський та інші райони). Вони мають людність сільських поселень нижчу від середньобласної.

Дещо вища людність у районах, які тяжіють до обласного центру (Вінницькому, Калинівському) та південних районах (Могилів-Подільському, Піщанському, Ямпільському тощо).

Суспільно-географічні дослідження

Таблиця 2.

Розподіл сільських населених пунктів Вінницької області за людністю

Група поселень за людністю	1979		1989		2001	
	Кількість сіл у групі	У % до загального підсумку	Кількість сіл у групі	У % до загального підсумку	Кількість сіл у групі	У % до загального підсумку
До 200	263	17,6	341	23,0	375	26,1
201-500	314	21,1	356	24,5	398	27,1
501-1000	430	28,9	420	28,9	419	28,7
більше 1000	481	32,4	342	23,6	266	18,1
Всього	1488	100,0	1459	100,0	1458	100,0

Джерело: [2, с. 22-23]

Людність поселень залежить від їх функціональної структури, рівня розвитку промислового і сільськогосподарського виробництва, віддаленості від міст та транспортних зв'язків. Найменш життєздатними є малі віддалені від райцентрів та шляхів сполучення села. В них деформована вікова структура населення, високі показники демографічного навантаження. В селах з населенням до 200 осіб населення пенсійного віку становить 55%, від 200 до 500 осіб – 45,5%. [4]. За такої ситуації відбувається збільшення ролі окремих місцевих центрів, які утворюють «ядра» місцевих ринків праці (авт.) і зниження демографічного та працересурсного потенціалу міжцентрових просторів [3, с. 137].

В області виділяються міжрайонні (Вінницька, Могилів-Подільська, Гайсинсько-Ладизинська і Жмеринська), районні, кущові, первинні системи розселення (рис.1), які зумовлюють формування міжрайонних, районних, кущових та місцевих ринків праці. Найбільш сформованою є Вінницька міжрайонна система розселення, до складу якої входить половина міських поселень, 55% сільських населених пунктів області, 15 районних систем розселення [3, с. 138]. Вона характеризується інтенсивними виробничими, трудовими, рекреаційними і культурно-побутовими зв'язками між центром та іншими поселеннями. Вінниця – центр Подільської регіональної системи розселення, що формується. Вінниця – ядро ринку праці центрального типу.

На основі Могилів-Подільської системи розселення, що включає поселення Могилів-Подільського, Чернівецького, частково Ямпільського і Муровано-Куриловецького районів, формується ринок праці міжрайонного типу. Могилів-Подільський є важливим багатофункціональним господарсько-організаційним центром. Жмеринська система розселення, що включає

Суспільно-географічні дослідження

взаємозв'язані поселення Жмеринського, Барського і Шаргородського районів, є основою формування ринку праці на основі транспортного вузла. Місто Жмеринка – важливий транспортний вузол і одночасно ядро ринку праці міжрайонного типу. Гайсинсько-Ладижинська система розселення, де взаємодіють населені пункти Гайсинського, Теплицького, Тульчинського, Тростянецького, Іллінецького районів, сприяє формуванню ринку праці міжрайонного типу.

Висновки. В системі розселення населення області спостерігаються певні структурні зрушення, пов'язані з подрібненням поселенської мережі сільської місцевості, зменшенням працересурсного потенціалу переважної більшості населених пунктів. Це негативно позначилося на розвитку локальних (місцевих) ринків праці. Взаємопов'язаний розвиток міського і сільського розселення спричинив концентрацію як міського, так і сільського населення, призвів до зменшення демографічного потенціалу міжцентрових територій. Це позначилося на зменшенні міграції сільського населення у міста. В деяких районах спостерігається міграція міських жителів у сільську місцевість. Уповільнились також темпи урбанізації. Найбільш життєздатними є багатофункціональні поселення. Здатність до зміни функцій, тобто потенційна багатофункціональність, є одним з важливих напрямів стійкого розвитку поселень і відповідно пожвавлення ринків праці.

Використана література:

1. Історія міст і сіл Української РСР. Вінницька область. – К.: Головна редакція УРЕ, 1972. – 780 с.
2. Перший Всеукраїнський перепис населення 2001 року. Вінницька область.- Вінниця, 2002.- 38 с.
3. Панасенко Т. В. Структурно-динамічні тенденції розвитку системи розселення Вінницької області //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2001. – Вип.1. – 149 с. – С. 134 – 141.
4. Соціальне становище сільських населених пунктів. Результати обстежень соціально-економічного становища сільських населених пунктів станом на 1.01.96р. – Вінниця, 1996. Праця у Вінницькій області у 1995 році. Статистичний збірник. – Вінниця, 1996. – 61с.
5. Статистичний щорічник Вінниччини за 2012 рік. Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця, 2013. – 623с.

Суспільно-географічні дослідження

Буткалюк Е.Е.

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

ОСОБЕННОСТИ РАССЕЛЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ И ФОРМИРОВАНИЕ РЫНКА ТРУДА ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Установлена зависимость формирования рынка труда в регионе от особенностей расселения населения и степени урбанизированности территории.

Ключевые слова: регион, рынок труда, региональный рынок труда, занятость населения, расселение населения

Butkaliyk K.

National Pedagogical Dragomanov University

THE FEATURES OF POPULATION SETTLEMENT AND LABOR MARKET FORMATION OF VINNYTSIA REGION

Discovered the dependence of the formation of the labor market in the region from the features of the population distribution and degree of territory urbanization.

Keywords: region, the labour market, regional labour market, employment, resettlement of the population

УДК 911.3

Гринюк Т.А., Борканин Л.П.

Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова

СУЧАСНИЙ ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК М. ВАСИЛЬКІВ У ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ПОДІЛІ ПРАЦІ КИЇВЩИНИ

В статті здійснено спробу дослідити передумови та сучасний функціональний розвиток малого міста у територіальному поділі праці регіону Київщини. Зосереджено увагу на містоформуючих та містообслуговуючих функціях господарства, визначено слабкі місця в економіці міста та зазначено пріоритети у подальшому розвитку м. Васильків.

Ключові слова: місто, мале місто, підприємство, регіон, інвестиції, господарські функції міста, соціально-економічні проблеми міста.

Постановка проблеми. Історія людства – це історія розвитку міста. Особливе значення має вивчення проблеми міста в перехідний період, в умовах суспільства, що трансформується. Дослідження міста відіграє важливу роль у